

582 193725

Árpád-könyvtár

MARTINOVICS IGNÁCZ

FRANCZIA CATECHESIS.

FRAKNÓI VILMOS

KÖZLÉSE UTÁN.

*

NAGYVÁRAD

SONNENFELD A. KÖNYV ÉS MŰNYOMDÁJA

1907.

10-21-20

MARTINOVICS

FRANCIA CATECHESISE.

I. FEJEZET.

Mi az ember?

Okos, teremtett állat.

Mi az okosság?

Olyan tehetség, mely által az ember képzelődéseket, ítéleteket, okoskodásokat formál, az elmúlt dolgokra ráemlékszik és következendőről jövőndől.

Vagyon-e az embernek még valamije az okosságon kívül?

Igenis; tudniillik az organisált és oly természeti erőkkkel felruházott teste, mely az okosság ösztöneinek végbenvitelére alkottatott.

Mi leszen az emberből, ha a maga okosságát nem követi?

Olyan állat, mely természetére embert képzeltet, de valósággal nem egyéb baromnál.

Mit javasol az okosság az embernek?

Tartsd meg és tedd szerencséssé magadat.

Miképen tarthatja és teheti szerencséssé az ember magát?

A maga természeti és erkölcsi szükségének elegettevő munka által.

Melyek ezek a szükségek?

Magát ruházni, táplálni, lakhelyének lenni, a maga talentumait kipallérozni és használni a magukhoz hasonlóknak.

Melyek azok az eszközök, melyek eleget tesznek ezen szükségnek?

Mindazok, amelyek az embernek az okosságtól sugalltatnak, amelyek pl. ingó, vagy ingatlan tulajdonok keresése, a kereskedés, a mindennapi házimunka, a földművelés, a tudományok, a kézi művek és mesterségek.

De mit kell cselekedni, hogy az okosság beoltsa az emberbe mindezeket, melyeket kiszámáltam?

Szükség, hogy az okosságnak ne legyen semmi nyavalyája.

Melyek az okosság nyavalyái?

A tudatlanság, vakhit, amely két erkölcsi nyavalyák szülik a tévelygést, ami a szokás által elfogja az emberek szívét és utoljára oktalan állattá teszi.

Mit kellene ellene szegezni a tudatlanságnak és a vakhitnek?

Az oktatást és a tapasztalást és ami ezekből következik: a világosságot.

Melyik maximája ezen eszköznek az ember szerencséssé tételeire?

Légy szabad és szabadságot vezérelj az okosság által.

Miben áll ez a szabadság?

Hogy mindazt meg lehessen cselekedni, ami hasznos a maga megtartására és ami másnak semmit sem árt.

Háboríthatatik-e meg valaki a maga szabadságának gyakorlásában?

Igenis, t. i. a magához hasonlók gonoszsága által.

De mit ostromolnak ők főképen az ember szabadságának megszorításával?

Két dolgot: életét és tulajdonát az embernek.

Mit tézzen a tulajdona?

Oly dolgot, mely egyedül az emberhez tartozik.

Hányféle tulajdonai vannak az embernek?

Kétféle: az egyik vele született, mint pl. meggondolni és beszélni az igazságról és azt közölni másokkal, akármi lehető móddal; a másik szerzett tulajdona, mint pl. nem tilalmas szerzése a földnek, mezőknek, stb.

Vagyon-e valaki az emberek között, akinek jussa volna valakit életétől megfosztani, megháborítani szabadságát s tulajdonát?

1. Egy teremtés sincsen és semmi emberi hatalom nem sujthat halálos büntetést a magához hasonlókhoz, minthogy az ember élete a természet ajándéka és azért nem a más dolga, hanem a természeté azt elvenni.

2. Minthogy a szabadság és tulajdon birtokának gyakorlása önként következik az ember magatartásából és minthogy az igen ártatlan, igen szent ösztön és igen természeti igazság: az következik belőle, hogy

egy embernek is és egy emberi hatalomnak is nincsen legkisebb jussa akár szabadságát, akár tulajdonát ostromolni az embernek.

3. Az emberek maguk tesznek bizonyos állati nemet, mind egyenlők a maguk jussukban és tartoznak megtartani azt a közönséges egyenlőséget a maguk tulajdon szentségjéért.

II. FEJEZET.

A polgárokról.

De mit kell cselekedni az embernek, ha a gonoszok veszedelemmel fenyegetik az ember életét, szabadságát és tulajdonát, megvetvén a természeti igazságot?

Az elnyomattatásnak való ellentállással kell fenntartani a mondott jussokat.

Ha az emberek ereje nem elégséges épen az elnyomattatás ellentállására, micsoda orvosságokkal kell akadályoztatni?

Az ilyen történetben szükséges, hogy minden elnyomattatott emberek kapcsolják össze magokat valamely közönséges és társasági kötés által erőssül nemzettel és úgy formálják az ugynevezett polgári társaságot?

Mi célja ennek a társaságnak?

A közönséges és különös boldogság, azaz a társaság minden tagjainak bátorsága.

Miképen neveztetnek a polgári társaságnak tagjai?

Polgároknak, minden más fejedelmi, grófi, nemesi, főpapi, püspöki stb. nevek és privilégiumok igazság-

talánok, vétkesek, mint a melyek a társasági kötést terhesen sértik.

Miben áll a társasági kötés?

E következőképpen foglaltatik be: Mi a polgári társaságnak polgárai ellent akarunk állani a mi testi és elmebeli erőnkkel minden elnyomattatásoknak és fogadni a mi természeti jussainknak, t. i. az életnek és a szabadságnak, a tulajdonoknak és egyenlőségnek oltalmazását.

Melyek a társaságot fenntartó eszközök?

A bölcsesség által feltalált és a szívnek egyezségétől diktáltatott törvény.

Mi a törvény?

A népnek közönséges és legfelsőbb akaratja, a mely a közönséges bátorság fenntartására céloz.

Tartoznak-e minden polgárok megjelenni a törvénytételben?

Igenis és pedig akár önnönmagok, akár a magok közül ő általuk kerestetett képviselők által.

Miért ez?

Azért, mert mivel a törvénytételben a közönséges és minden polgároknak különös haszna forog fenn a kérdésben, szükséges, hogy minden tag megjelenjék a törvénytételben.

Egyébként minden emberek egyenlők levén a magok természeti jussokban, senki is ki nem rekeszethetik társasági kötésnek megsértése nélkül.

Van-e valami dolog, a mi meggátolhatná a nép törvénytételét?

Semmi sincs. A népnek természeti és elmebeli ereje a legfeljebbvalók. Ezek állanak ellent a közön-

séges belső és külső akadályainak és ezek az erők, amelyek fenntartják a főhatalmat és ezek teszik a népfelséget.

A polgári társaságban melyek azok a tulajdonok, amelyek a társasági kötést fenntartják?

E következők:

1. A fundamentumos törvényeknek egybeszedése, amelyet constitutióknak neveznek, melyet a nemzetgyűlés javasolt és önnönmaga a nép helybenhagyott, amely magára vállalja minden polgároknak életét, szabadságát, tulajdonát és egyenlőségét.

2. Mint a másik fő, a törvénynek gyűjteménye, melyek a fundamentumos törvény szerint kormányozzák a polgárok cselekedeteiket. Végre

3. A főigazgató hatalom, mely magában foglalja a végrevivő, igazgató és ítélőhatalmat.

Mi módon kell felállani a társaságban ezen különböző hatalmaknak?

A constitutió tétettetik, vagy az egész nép által, vagy az ő képviselői által oly gyűlésben, mely nemzeti gyűlésnek neveztetik és a melyben a képviselők nemzeti hatalommal felruháztatnak. A törvénytevő testnek mindennap fenn kell állani a törvénytétel végett; a constitutióknak principiumai szerint ezen törvénytevő testen áll egyenlőképen a képviselőknek dolga. E között a két test között az a különbség vagy, hogy az első a közönség alkotmányáról való négy proiectum alatt készíti a fundamentumos törvényeket, melyeknek a polgári testületek fundamentumául kell szolgálni. A második törvényeket javasol, de mindakettő megegyezik abban, hogy minden proiectumnak egyenesen a néptől kell megerősíttetni. Utóljára az igazgató hatalom azért van, hogy véghez vigye a törvénytevő test törvényeit, a melytől egyenesen kell annak függni.

Miképen gyakoroltatik a nép felsősége?

Gyakoroltatik az egész városnak gyűlésében, ha az sokkal felyül nem mülja a városok nagyságát, vagy népességét, de ha a város igen nagy helyet foglal el, vagy a lakosok száma igen nagy az egyben való gyűlhetésre nézve, akkor a főhatalom gyakoroltatik az első egybengyűlésben, avagy a népnek kisebb résziben, a melyek választják a maguk képviselőjüket és helybenhagyják a constitutionalis munkákat, vagy az ő általuk javasolt törvényeket, mindenik főtag és mindenik alsógyűlés a másiktól független, mivelhogy az ő felsőségének igazsága az ember természeti jusából önként foly.

Miképen veszi az igazgató hatalom a maga felsőségének tételét?

A nép az első gyűlésekben együgyü igazgatás módjával választja az igazgatóhatalmat és ami ott a földolog, a választógyűléseket, melyek azért állittatnak, hogy maguk közül adjanak polgári hivatalokra való személyeket. Ezek először a gyűlésektől tüggnek a magok együgyü választásuk szerint és ez a függés teszi a közhatárt az igazgatás és a főhatalom között. Azok a gyűlések bizonyos időszakasaiban megujittatnak, valamint ő általuk a tisztviselők is, kik az ő feleletjek által függenek az e végre állittatott törvény-székektől.

Vagyon-e valami főuralkodás az igazgatóhatalomban?

Igenis, az igazgatóhatalomnak szintannyi biztosai vannak, mint az igazgatóhatalomnak ágai, akik-től függenek valamely tartományok, vagy más osztálynak főtanácsszékei, melyek a választó gyűlésektől választattak és amelyek megint elhagyattatnak és elosztatnak több közönségekre és azok ismét több szakaszokra: a katonaság, finánczia, a polgári és

halálos ítélőszék, a nemzeti nevelés, a munkásság, a kereskedés a tengeren, megannyi ágak, melyek a főuralkodás általi igazgatást kívánják.

Mi a törvények princípiuma?

1. Az, hogy egy közönséges tárgya legyen, mely az egész népet illeti;

2. az, hogy törvényt tevő testtől proponáltasson és egyenesen a népnek terjesztessék eleibe az első gyűlésekben, a hol nagyobb szám végképen meghatározza, mert semmi sem lehet törvény, a mi a néptől helyben nem hagyatik.

Hány erkölcsi személyek vannak a városban a polgári társaságban?

Három: a főhatalom, a mely a nép; az igazgató hatalom, a mely a főhatalomban előállított igazgató test; a közönség, mely maga a status már tekintetbe vétetvén, azaz mindazon törvény alattvalók, melyeket maga csinált, ugymint a főhatalom és amelyet az igazgató hatalom végbeviszen.

Van-e valami különbség a társasági testben?

Csak egyedül a közönséges szolgálatban levők (akiktől áll az igazgató hatalom alkotása) vagyon elsőségek a többi polgárok között, addig, a míg hivataluk tart és a míg a hatalom megszűnik övék lenni, minthogy addig ők a törvény nevében igazgatnak. Ez az oka, miért kell minden felállított méltóságokat becsben tartani.

Melyek azon tulajdonságok, melyek által valamely polgár megérdemli a közhivatalt?

A virtus és az elmebeli tehetség egyik a másik nélkül nem elégséges; az elmés, gonosz ember épen olyan veszedelmes a gonoszság által, mint a jó, de ostoba ember az oktalanság által.

Mikor lehet azt mondani, hogy a társaság a maga céljához siet, amely az ember természeti jussainak bátorságába való létek?

Akkor, amikor a három erkölcsi személyek, melyekből a társaság áll, együtt kezet fognak úgy, hogy az igazgató hatalom ne cselekedjék többet, csak amennyiben befolyása van a statusba, amelytől vette a főhatalmat, akkor a polgári társaságban oly egyenlő mértéke uralkodik, amely szüli a jó rendet, az egyességet és a polgári főrendnek szentségét. A főhatalom isten gyanánt vagyon a közönség között, az igazgató hatalom annak minisztere és a polgárok — mint a törvénynek alattvalói annak szeretett gyermekei.

Ha e közönségben semmi más erkölcsi személyek nincsenek, mik mégis a polgári társaság tagjai, melyeket mi most látunk?

Mindezek korcsos állatok, a polgári társaság gyötrelmei, és akik szemtelenül azon dolgoznak, hogy lerontsák a természet leányának a politikának munkáit, amint ezeket alább meg fogjuk látni.

Mi légyen a polgárnak mindenkori gondolatja?

A virtus, hazájának szeretete, bátorság, vagy a halál.

III. FEJEZET.

A szolgaságról.

Mi a szolga?

Olyan ember, akinek akarata az ő urától függ.

Mikép neveztetnek a szolgák a szabad tetszésü uralkodás vagy igazgatásban?

Jobbágyi névvel gyaláztatnak.

Miben áll a szabad tetszésű uralkodás (despotia?)

A nép főhatalmának bitangolásában.

Miképen bitangolhatja valaki a népnek főhatalmát?

Ha a polgári főhatalmat elfoglalják egy vagy több személyek; az első monarchiának, a második aristokraciának hivatik.

Mi a természete ezeknek az igazgatásoknak?

Mind a kettő erővel uralkodó hatalom, midőn egy magános ember, kit királynak, császárnak, vagy fejedelemnek neveznek, vagy kevés számból álló familiák kények szerint tesznek rendeléseket a szélesen kiterjedt népség életéről, tulajdonáról és állapotjáról.

Ezekben az igazgatás állapotjaiban mi a főbb, tetemes rossz?

A nép egyedül csak a királyoknak és főrendeknek boldogságokért munkálkodik az alatt, míg maga a nyomoruságok terhei alatt nyög.

Miképen élnek vissza a király és főrendek a hadban?

Ők hadat indítanak a maguk tulajdon hasznukért és parancsolják a népnek, hogy az ellenségre, akit az ő kevélységek és hűtlenségek támasztott, maga menjen el, aki az alatt az idő alatt is tartozik eszközöket, úgy mint pénzt, eleséget, hadi erősségeket, köntöst szolgáltatni, ennek az igazságtalan hadnak fenntartására.

Mire valók ezek a haddal való visszaélések?

Arra, hogy megfojtassék a nép a hadaknak mézárszékein, melyet úgy gondolnak, mint dicsőségeknek mezejét a vérengző haramiák, az alacsonok, kik ha dicsekedéseket a poeták mindenkor versbe

hirdették és a pompás beszédek alatt elrejtve az emberi lélek gyalázatját, e rettenetes dolgokhoz vonzza vakbuzgóságuk és így a természet ellen vak öldökléseket fordítottanak a nép gazdagságának erőszakos kicsikarására, a közönséges fizetések és az adók nevelésére, a bitang tolvajok adósságának nevelésére és hogy amazak annál hatalmasabbak s tyranusabbak legyenek, mennyivel erőtlenebbedett a nép az említett adósságok által.

A nevezett igazgatás formájában kérdenek-e tanácsot a jobbágytól, mikor az adónak nevelése véteik munkába?

Nem, a jobbágyok valóságos szolgák lévén, azaz nem bátorkodván a maguk akarójukat kinyilatkoztatni, tartoznak megfizetni az adót, akármely feletébb való legyen is az, azaz: uralkodó fejedelem kedve szerint.

Vagyon-e az igavonó barmok és a szolgák között valami különbség?

Épen semmi sincsen, amiképen hajtja az úr az igás barmokat a maga tetszése szerint való húzásra, úgy hurcolják, hajtják és kényszerítik az ő jobbágyaikat maguk kényeire a királyok és a főrendek.

Ugye a főrendek és a királyok segítik-e a maguk jobbágyaikat az éhségtől való veszedelemben?

Igenis: az igás barmok urai is épen azt cselekszik, hogy megtartsák a következő munkára, melyek által az ő gazdagságoknak kell szaporodnia.

IV. FEJEZET.

A felzendülésről, támadásról, insurrectióról.

Elvesztette-e egészen a maga természeti jussát a szolga?

Épen nem egészen, az embernek jussai épen nem tétethetnek semmire; valamig él az ember, mindaddig jussa van oltalmazni a maga életét, szabadságát s egyenlőségét.

Micsoda befolyása van az erőszakosan uralkodó erőnek az emberi jussokba?

Az erőszakos uralkodó némákká teheti az embernek természeti jussát; de mihelyt kedvező alkalmatosságot talál a maga szolgálai láncainak elszaggatására, tartozik azt legottan megcselekedni a felzendülés által.

Micsoda a felzendülés?

A nemzeti erőnek a maga erőszakos uralkodói ellen való kinyilatkoztatása; a felzendülés a szolgágnak határa, a szabadságnak kezdete.

Miképen formálódik a zendülés?

A szolgaság jármát nem szenvedhető jobbágyok tartoznak egy közönséges vélekedést formálni az embernek természeti jussairól, akár irás, akár társalkodás, akár valamely társaságok által legyen az és a kiket a megvilágosodott józan okosság (philosophia) érzékenyekké tett a magok polgári társainak szerencsétlenségek aránt, elevenen lerajzolják a királynak és a főrendeknek istentelenségeket és azt mondják a népnek: Fegyverre polgárok! esküdjünk mindnyájan, hogy szabadon élünk vagy meghalunk!

Mit tartozik cselekedni a nép a felzúdulés alkalmatosságával?

Egyik része fegyvert fogni. A szolgáltságban levő katonák ismét egyesítsék magokat a polgár atyfiakkal, a másik folytatja a felzúdulés fenntartására szükséges dolgokat. Szükséges, hogy a nép válaszszon nemzetgyűlést teendő választókat, a kik minden késedelem nélkül gyűlés formájában öntsék magokat, az erőszakos uralkodónak és azok segítő hűveinek megbüntetésekre, és végre az erőszakos uralkodás s minden istentelenségek eltörlésekre.

Vagyon-e elégséges indító okok az európai státusoknak a felzúdulésre?

Igen is sok minden státusban (kivéven most Franciaországot és Helvéciának némely osztályait), mert Európának minden státussai egynehány familiák által a magok hasznok szerint igazgattatnak, a nép nyög feudale systema járma alatt, megfosztatván minden természeti jussaitól, egyedül csak a nyomorúság és az alacsony megvettetés öröksége.

Elégségesek-e a nemzeti erők a felzúdulésnek feltartására és a szabadságnak visszanyerésére?

Igen is, az országok dolgaiban (politica) ez egy principium: a mely nemzet szabad akar lenni, az is lesz. Az erőszakos uralkodó elhagyattatván a nemzettől, visszatér a maga semmiségére, a nemzeti sokaság minden baj nélkül elnyeli őket.

Minemű eszközök által kell vezéreltetni a felzúdulésnek?

Az erőknek és az értelmeknek egyesítések és a virtusok által.

Mit kell cselekedni az erőszakos uralkodókkal és az árulókkal?

Mindeniknek el kell veszni a szabad nemzet megmaradásáért.

A felzendülés után micsoda igazgatás módját kell felállítani?

Egyedül a néptől függő köztársaságot, amely jót áll a felzendülés céljairól, amely az ember természeti jussainak jó talpra állása.

Micsoda különbség vagon a felzendülés alatt a megvilágosodott és bárdolatlan nép között?

Az első vérontás nélkül változtatja meg a magatszésésétől függő igazgatás módját, és a nélkül szerzi meg a szabadságát, a másik a hadakozás által öldöklésre, kegyetlen büntetésekre és a köznép zabolátlan uralkodására (anarchia) vetemedik. Ez a zürzavart okozza, amelyből származik aztán a rend és a szabadság.

Kik azok, akik az emberi nemzetet elnyomják és igen szükségessé teszik a felzendülést?

A különös szabadsággal uralkodó (privilégizált) rendek, u. m. a királyok, nemesség, a papok sat. A józan okosság úgy nézi ezeket, mint az emberi nemzetnek hármias ostorát.

V. RÉSZ.

A királyokról.

Mi a király?

Épen olyan ember, aki a maga kénye szerint teszen rendeléseket a népről és annak tulajdonáról; ő oly szabadságot képzel magának, mely szerint az embereket eladhassa, megvásárolhassa, megcserélhesse a tartományokat, megengedhesse a bűnösöknek és

megbüntethesse azokat, akik magokat ellene merik szegezni.

Honnét eredett a királyság?

Minden társaság a nép kormányzása formáján (forma democratia) kezdette először a maga igazgató módját, de mihelyt egy találkozik a polgárok között, aki kevélységgel és tehetlenséggel, hadi virtussal a többit fejül haladta, és a nemzetet a hadba vezérelte, mindjárt győzedelmessé, hódítóvá leve, — az akkor uralkodó tudatlanság őtet bálványnyá változtatta, a mely ugy esett meg, hogy a nemzet nekie engedte a főhatalmát, amelylyel ő visszaélvén, a szabad embereket szolgálká változtatta, behozván a maga imádatását, a melyet a megvilágosodott nép a maga nyomoruságaival fizet.

De azt mondják, hogy a királyok Istentől vették hatalmukat?

Semmiképen nem; ez szemfényvesztő csalfaság, (impostura), amelyeket a királyok a vak századokban hasznukra fordítottak avégre, hogy magukat annál rettenetesebbé tegyék és hogy a maguk méltóságukat megerősítsék, erővel azt kívánván, hogy isten gyanánt tiszteltessenek.

Vagyon-e jussa egy nemzetnek, hogy a királyokat a királyi székből letaszítsa?

A nemzetnek nemcsak jussa vagyon eltörölni a királyokat, hanem tartozik is azt megcselekedni, ha szabad akar lenni és ha maga szentséges jussaival élni akar

De én azt hiszem, hogy ez a cselekedet akkor szükséges, ha a királyok roszak és erőszakosan uralkodók, de nem akkor, ha a királyok igazságosok, bölcssek és jók...

Mindenik történetben: ha a királyok roszak, ugy a királyság, mely a néppel való erőszakos bánásra

eszközöt szolgáltat, istentelenné leszen ; ha a királyok jók, a királyi igazgatásnak systemája, mely természet szerint mérges és vétkes, a maga mérgét a mi fejünkre önti ki.

A * * közötti pont, a mely az utána következővel egyenes ellentmondásban van, kétségtelenül egyik másolónak megjegyzése, a ki a katekizmusban foglalt tanoktól megjiejt.

Vége.

